

УДК 371.315:911

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ КРАЇНОЗНАВСТВА НА ФАКУЛЬТЕТІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Коваленко В. О.

*Автор статті розкриває роль країнознавства у формуванні лінгвістичної, країнознавчої, комунікативної, навчально-пізнавальної й лінгвометодичної компетентностей. Краєзнавчу компетентність визначає як базову у професійно-педагогічній діяльності вчителя іноземної мови. До шляхів удосконалення викладання країнознавства відносять: використання ІКТ, Інтернету, аутентичних матеріалів, проектної технології.
Ключові слова: країнознавство, краєзнавча компетентність, ІКТ, Інтернет, аутентичні матеріали, проектна технологія.*

*Автор статьи раскрывает роль страноведения в формировании лингвистической, страноведческой, коммуникативной, учебно-познавательной и лингвометодической компетентностей. Страноведческую компетентность определяет ключевой в профессионально-педагогической деятельности учителя иностранного языка. К путям совершенствования преподавания страноведения относит: использование ИКТ, Интернета, аутентичных материалов, проектной технологии.
Ключевые слова: страноведение, страноведческая компетентность, ИКТ, Интернет, аутентичные материалы, проектная технология.*

*The author elucidates the role of country studies in the formation of linguistic, country-specific, communicative, cognitive, and lingua-methodological competence. Country-specific competence is considered to be of key importance in professional pedagogical activity of a foreign language teacher. To the ways of improving teaching country studies the author refers the use ICT, Internet, authentic materials, and project technologies.
Key words: country studies, country studies competence, ICT, Internet, authentic materials, project technology.*

Розширення та якісні зміни характеру міжнародних відносин нашої країни з іншими державами світу, інтернаціоналізація всіх аспектів суспільного життя ставлять перед національною системою освіти складні завдання: підготувати молоде покоління до життя в умовах багатонаціонального й полікультурного простору, виробити у нього вміння спілкуватися та співпрацювати з людьми різних національностей. У розв'язанні цих завдань важлива роль належить оволодінню знанням іноземної мови, яка стає реальною необхідною в різних галузях людської діяльності, стає чинним фактором соціально-економічного, науково-технічного та загальнокультурного прогресу суспільства. Соціальне замовлення суспільства щодо навчання іноземних мов ставить сьогодні підвищені вимоги як до посилення гуманістичного змісту навчання, більш повної реалізації виховного та розвивального потенціалу самої навчальної дисципліни, так і до розвитку духовної сфери тих, хто здобуває спеціальність учителя іноземної мови.

Одним із шляхів модернізації системи професійної підготовки вчителів іноземної мови є використання країнознавчого компоненту, приведення відповідно до сучасних вимог рівня країнознавчих знань студентів та формування у них готовності до застосування їх у майбутній педагогічній діяльності.

Проблема використання краєзнавчого матеріалу у процесі підготовки вчителів іноземної мови як резерву підвищення ефективності навчання іноземної мови та поглибленого ознайомлення студентів з культурою народу, мова якої вивчається, була в центрі уваги таких дослідників як М. Баришников, Є. Верещагін, І. Зимня, Я. Колкер, В. Костомаров, О. Маслико, В. Сафонова, Г. Томахін, В. Тугарінов, Є. Устинова та ін. На взаємозумовленість та зв'язок комунікативно-діяльничого й країнознавчого підходів до вивчення іноземних мов, тобто вивчення культури іншого народу через мову – один з найбільш значущих аспектів діалогу культур у сучасному світі, указують дослідники С. Бондирева, О. Брагіна, Л. Буєва, Н. Гальськова, Ю. Коган, О. Коломінова, О. Літвінов, О. Паршикова, Л. Петрова, Г. Чернова та ін.

Метою даної статті є узагальнення підходів вчених до викладання курсу "Країнознавство" та висвітлення шляхів удосконалення його викладання на факультеті іноземних мов у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя.

У контексті іншомовної підготовки країнознавство розглядається як сукупність відомостей про культуру країни, мова якої вивчається. Як відзначає Ю. Коган, країнознавчі матеріали збагачують студентів знаннями про країну, мова якої вивчається, конкретними та переконливими відомостями з різних галузей суспільного життя; служать джерелом інформації для мовленнєво-мисленнєвої діяльності: на їх основі можна зіставляти соціокультурні явища, робити гіпотези та висновки, прослідковувати зміни, виявляти тенденції; показують реальне функціонування мовних засобів в автентичних документах та країнознавчих текстах; дають можливість не тільки ілюструвати та синтезувати, але й активізувати лексичний і граматичний матеріал у висловлюваннях, які мають країнознавчий зміст [3].

Зазначимо, що на сьогодні існують різні погляди на визначення самого поняття "країнознавство". Одні дослідники розуміють його як окремий навчальний предмет, інші – як наскрізний аспект професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Ми вважаємо, що ці підходи не суперечать між собою, а взаємодоповнюють один одного і спрямовані на формування лінгвістичної, країнознавчої, комунікативної, навчально-пізнавальної й лінгвометодичної компетентностей, оволодінню професійно-педагогічними вміннями, базовими методичними вміннями вчителя іноземної мови.

Країнознавча компетентність для вчителів іноземної мови багатьма вченими вважається ключовою (базовою або універсальною) й розглядається як знання та уявлення про культуру та реальність іншомовної культури, уміння їх аналізувати, зіставляти та впізнавати, навички застосування цих знань у відповідній ситуації спілкування. Отже, країнознавча компетентність – сукупність знань про країну, мова якої вивчається, та відповідних умінь використовувати ці знання в практичній діяльності.

Показниками країнознавчої компетентності майбутнього вчителя іноземної мови є: 1) рівень засвоєння країнознавчого матеріалу; 2) спрямованість на використання країнознавчого матеріалу в майбутній професійній діяльності; 3) здатність використовувати країнознавчий матеріал у процесі викладання в школі; 4) здатність сприймати різноманітність та міжкультурні відмінності країн, мова яких вивчається; 5) уміння працювати в міжнародному контексті [3, с. 8].

Процес формування країнознавчої компетентності здійснюється на основі принципів цілісності та системності, історизму, полікультурності, особистісно орієнтованого підходу в освіті, який в центр педагогічного процесу ставить повагу до іншомовних культурних цінностей та почуття гідності за свою власну культуру.

При обґрунтуванні та визначенні критеріїв відбору країнознавчого матеріалу важливо враховувати змістовий, методичний та особистісний аспекти. Зокрема, враховувати їх культурологічну та країнознавчу цінність; сучасність та загальновідомість країнознавчого матеріалу в середовищі носіїв мови; адресність; привабливість; тематичність; функціональність, а також потреби та інтереси студентів; рівень їх когнітивного розвитку.

Вихідною методичною позицією викладання країнознавства ми визнаємо ідею діалогу культур, міжкультурної комунікації, що ґрунтується на гармонії рідної та іншомовної культур.

Країнознавство має надзвичайно широкі можливості для забезпечення як мовної компетентності, так і загальної освіти студентів. Важливість цього курсу у навчальному процесі на факультеті іноземних мов навряд чи можна переоцінити. І мабуть, саме завдяки розумінню цієї важливості на кафедрі германської філології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя приділяється така пильна увага щодо удосконалення викладання цього курсу. Адже останнім часом щорічно у тій чи іншій формі обговорюється це питання, що, без сумніву, приводить до підвищення наявності та якості навчальних матеріалів, методів та способів викладання і засвоєння цієї дисципліни.

На кафедрі модернізовано програму цього курсу з урахуванням сучасних вимог Болонського процесу. Розроблено плани та додатковий матеріал щодо проведення практичних занять. Про кожну англійську країну розроблено та віддруковано окремий посібник на основі найсучаснішої автентичної неупередженої інформації з використанням інтернет-джерел, враховуючи дидактико-педагогічні аспекти найновітніших освітніх технологій. Створено вдосконалений навчальний комплекс, який належною мірою забезпечує засвоєння змісту курсу.

Як свідчить аналіз діяльності багатьох освітніх установ як у нашій країні, так і за кордоном, новітні технології вже стають невід'ємною частиною освітнього процесу. У наш час багато досліджень у галузі педагогіки присвячено інтегруванню в навчальний процес інформаційно-комунікативних технологій. В Росії, наприклад, починаючи з 2002 р., щорічно у Москві проводиться міжнародна конференція "Електронні підручники та електронні бібліотеки". Висловлюється думка про необхідність формування нової галузі педагогіки з умовною назвою "електронна педагогіка" (е-педагогіка), яка має забезпечувати педагогічні процеси у сучасних інформаційно-освітніх середовищах. Йдеться про формування всесвітнього освітнього простору, заснованого на застосуванні новітніх мультимедійних інтернет-технологій, які забезпечують не тільки більшу ефективність та оптимізацію процесу навчання, а ще й сприяють появі нових можливостей та перспектив для учасників цього процесу.

Використання інформаційних технологій створює умови для одержання практично необмеженого обсягу країнознавчої інформації. Особливе значення має звернення до неадаптованих сторінок веб-сайтів Інтернету, електронної пошти, електронних конференцій тощо. Технології мультимедіа (мультимедійні програми, курси, електронні підручники, довідники, енциклопедії, путівники тощо) дозволяють оптимізувати пошук та використання країнознавчої інформації, активізують пізнавальний інтерес, розвивають інформаційні навички та вміння, формують дослідницьку культуру майбутнього вчителя. Використання автентичних відеоматеріалів сприяє найкращому розумінню живої іншомовної дійсності, надає можливість використовувати мову в умовах, наближених до природних.

Серед сучасних досліджень все частіше можна простежити думку про те, що настав час відмовитися від сталих підручників та перейти на динамічні веб-програми. На сучасному етапі більшість навчальних курсів у західних університетах та коледжах викладається на основі веб-програм, які стають все більш популярними і в нашій країні.

У навчальних веб-програмах дві головні функції навчання іноземної мови – інформативна та комунікативна – подаються у динамічній рівновазі. Всесвітня павутина – це невичерпне джерело світової автентичної інформації. Отже викладання країнознавства із залученням інтернет-технологій значно сприяє як пошуків всього навчального процесу, так і підвищенню мотивації, зацікавленості з боку студентів.

Використання на лекціях розроблених на кафедрі відео- та аудіокліпів значно підвищує пізнавальну активність студентів. Пізніше вони мають можливість користуватися ними у процесі самостійної роботи під час підготовки до практичних та лабораторних занять як додатковим ілюстративним матеріалом до відповідних тем, які висвітлюються у посібниках.

Джерелами країнознавчої тематики можуть бути різноманітні тексти (аудіо-, відео-, друковані тексти), відеофільми, пісні, комп'ютерні програми, мовні кліше, ілюстрації, фотографії тощо. Присутність країнознавчої тематики в навчально-методичному комплексі суттєво підвищує мотивацію студентів до вивчення іноземної мови, сприяє формуванню загальної культури майбутнього фахівця.

Особливого значення в країнознавчій підготовці майбутнього вчителя надано автентичним текстам, під якими традиційно розуміються тексти, що за своєю природою не призначені для навчальних цілей і мають за мету максимально наблизити використання мови до повсякденних ситуацій, реального життя. Особливої уваги заслуговують художні тексти, що містять проблемні запитання та сприяють розвитку аналітичної діяльності студентів.

Широке коло мультимедійних програм дає можливість здійснювати якісно новий підхід до навчання, коли саме людина може визначити як способи, темп, так і тематику та кількість засвоювання потрібної інформації. Використовувати різноманітні сайти зручно ще й тому, що вони дають можливість отримувати додатковий матеріал з гіперпосилань у текстах, постійно оновлювати інформацію, чого не дозволяють робити сталі підручники.

За наявності країнознавчих матеріалів щодо декількох англійських країн (Велика Британія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія) студенти мають можливість творчо порівнювати регіональні особливості країнознавчого компонента, що, безумовно, сприяє підтримці інтересу до даної дисципліни та розвитку дослідницького спрямування їх навчальної діяльності.

Використання інтернет-технологій дає можливість пристосовувати як навчальний матеріал, так і темп, обсяг його засвоєння до потреб та можливостей студентів. Мультимедійні програми дають можливість суттєво розширювати та більш глибоко вивчати будь-які теми, не збільшуючи кількість навчальних годин. При цьому суттєво змінюються ролі викладача і студента. Студент набуває право самостійно обирати, що і як вивчати у рамках заданої теми, працюючи в автономному режимі, обирати форми зворотного зв'язку: презентацію, відеопоказ, аудіозапис. А сучасний викладач стає перш за все організатором процесу самостійного пізнання, координатором, консультантом та помічником.

Заслуговує на увагу практика застосування методу проектів на практичних та лабораторних заняттях. В науковій літературі метод проектів трактується як певна сукупність навчально-пізнавальних прийомів та дій, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій та передбачають презентацію результатів у вигляді конкретного продукту діяльності. Метод проектів як педагогічна технологія передбачає використання сукупності дослідницьких, пошукових, проблемних методів, що є творчими за своєю суттю. Великі можливості пошуку інформації для виконання проектів студентам надає Інтернет.

Використання проектної технології при викладанні країнознавства дає можливість формувати такі корисні навички та вміння, як пошук, відбір, систематизація та аналіз інформації, робота з першоджерелами, оформлення та презентація проектів. Саме проекти дозволяють активізувати увесь комплекс навчання іноземної мови, включаючи формування соціолінгвістичної, соціокультурної, краєзнавчої та соціальної компетенцій поряд із суто практичними можливостями актуалізації лексичного та граматичного матеріалів у різних контекстах.

Метод проектів добре підходить для формування та розвитку комунікативних умінь. У проектах країнознавчого змісту закладено великий потенціал, бо вони вирішують такі важливі завдання, як розширення кругозору, ознайомлення з іноземною культурою, виховання толерантності та підвищення мотивації до вивчення іноземної мови. Студенти самостійно обирають країнознавчі аспекти, які їх цікавлять, готують презентації та повідомлення із обраних тем, використовуючи аутентичні відео-, аудіо- та друковані джерела, виступають із підготовленими матеріалами перед групою під час лабораторних та практичних занять.

На кафедрі розроблена та ефективно впроваджена система своєрідних "відпрацювань" або компенсації за пропущені з тих чи інших причин заняття. Накопичення додаткових балів за індивідуально підготовлене повідомлення чи презентацію з використанням комп'ютерних технологій стимулює студентів до самостійної пошукової дослідницької роботи та сприяє розвитку їх комп'ютерної грамотності. Ця система також дає можливість студенту покращити оцінку за опрацьований країнознавчий матеріал. Важливу роль при такому підході відіграє ефект новизни, усвідомлення і переконання у власних можливостях пошуку та пізнання нового.

Використання комп'ютерних технологій дозволяє максимально враховувати індивідуальні особливості студентів, визначати темп засвоєння, адаптувати обсяг матеріалу для вивчення відповідно до можливостей конкретного студента, здійснювати різномірне навчання. Це готує студентів до самостійного використання набутих знань та умінь для упевненого існування у нових умовах сучасного геосоціального комплексу, здатності до продовження самоосвіти, належної орієнтації у життєвих ситуаціях, тобто надає набутих знанням діяльнісного характеру. Зміст курсу країнознавства та залучення комп'ютерних технологій сприяє розвитку інтелектуальної активності, різноманітних форм самостійної пізнавальної діяльності студентів, викликає потребу самовдосконалення та самостійного використання набутих знань та навичок орієнтації та оцінки того, що відбувається в навколишньому середовищі.

Однак використання інтернет-технологій потребує ретельної підготовки з боку викладача, комп'ютерної грамотності та належної кількості технічних засобів для плідної роботи. Тож заслуговує на увагу, на наш погляд, необхідність збільшення кількості робочих місць у відеокласах та розробку можливостей користування мобільними мультимедійними засобами в аудиторіях, які ще не оснащені відповідними технічними засобами.

Таким чином, озброєння студентів – майбутніх учителів іноземної мови країнознавчими матеріалами збагачує їх культурознавчу обізнаність про країни, мова

яких вивчається; розширює усвідомлення культурних відмінностей різних країн: національних традицій, способів поведінки; розвиває здатність проводити аналогії та узагальнення при зіставленні фактів, явищ і подій рідної та іншомовної культур; уміння систематизувати культурознавчу інформацію; уміння самостійно здобувати факти іншомовної культури й використовувати їх у реальному спілкуванні; уміння брати участь в обговоренні культурознавчих аспектів життя народів іншомовних країн.

Країнознавство – це невід’ємна складова професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, що виявляється в ознайомленні студентів через мову з культурою інших країн, усвідомленні ними можливої соціокультурної й лінгвістичної різниці, розвитку позитивного сприйняття культур інших народів і набутті вмінь долати бар’єри в міжкультурній комунікації. Використання країнознавчого матеріалу створює передумови для сприйняття мови як складової частини всього духовного життя суспільства. Одним з можливих напрямків вирішення проблеми країнознавства є інтегрований підхід до вивчення країнознавчого матеріалу й формування країнознавчої компетентності студентів, тобто оволодіння іншомовною культурою через іноземну мову й навчання іноземної мови на матеріалі країнознавства.

Література

1. Александрова Т. И. Преподавание страноведения на основе взаимосвязанного обучения различным видам речевой деятельности [Электронный ресурс] / Т. И. Александрова, С. К. Соловьева // Лингвометодические проблемы преподавания иностранных языков в высшей школе. – Режим доступа: http://sgu.ru/files/nodes/17787/lingwo_vyp_2doc. – Назва з екрана.
2. Верещагин Е. М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, речеповеденческих тактик и сапиентемы / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров / под ред. и с послесл. акад. Ю. С. Степанова. – М. : Индрик, 2005. – 1040 с.
3. Коган Ю. М. Країнознавство як компонент професійної підготовки вчителів іноземної мови у вищих навчальних закладах : автореф. дис... канд. пед. наук / Коган Ю. М. – Луганск, 2006. – 20 с.
4. Олійник Л. Й. Інноваційні технології викладання іноземних мов [Електронний ресурс] / Л. Й. Олійник // Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/1NIO2008/Philologia/25447.doc.htm>. – Назва з екрана.
5. Соловьева И. Ю. Проектный метод в курсе страноведения для высших учебных заведений [Электронный ресурс] / И. Ю. Соловьева. – Режим доступа: <http://distant.ioso.ru>. – Назва з екрана.